

МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Юрій Бідзіля

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5134-3239>
доктор наук із соціальних комунікацій, професор, декан філологічного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна)
yuriy.bidzilya@uzhnu.edu.ua

Наталія Толочко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9828-9687>
кандидатка наук із соціальних комунікацій, доцентка кафедри журналістики Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна)
nataliia.tolochko@uzhnu.edu.ua

УДК 070(477.87):004.053.6

СПЕЦИФІКА ВІДОБРАЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЗАКАРПАТСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ МЕДІА НА СТОРІНКАХ МІСЦЕВОЇ ПРЕСИ

DOI 10.37222/2786-7552-2024-5-9

Відстежено взаємозв'язок між друкованими й електронними медіа, проаналізовано публікації про аудіовізуальні медіа Закарпаття в періодичних виданнях «Українське слово», «Свобода», «Нова свобода», «Діло», «Карпаторусській голось», «Недѣля», «Русській вѣстникъ» із фондів Наукової бібліотеки УжНУ, Обласної наукової універсальної бібліотеки ім. Ф. Потушняка періоду 30–40-х рр. ХХ ст., а також матеріали друкованих ЗМІ Закарпаття «Закарпатська правда», «Новини Закарпаття», «Орбіта-логос», «РІО», «Ужгород», «Неділя», «Журналіст Закарпаття», «Срібна Земля-Фест» від 1945 р. – до сучасності. Метою розвідки є розкрити тематику і проблематику періодики про поступ елек-

тронних ЗМІ Закарпаття, проаналізувати способи подання інформації, відзначити ідеологічну заангажованість окремих медіа. Новизна дослідження полягає в тому, що вперше через матеріали періодики досліджено основні етапи організації радіо й телебачення на Закарпатті. Окремі матеріали видань сприяють поглибленню розуміння специфіки цього медіаландшафту через суспільно-політичний та культурний контекст. Підсумовано, що преса розкривала основні етапи становлення електронних ЗМІ на Закарпатті та вказувала на їхній тісний взаємозв'язок, на її сторінках збережено чимало цінних матеріалів з історії крайових радіо й телебачення, виявлено фактологічну інформацію, яка доповнює окремі теми з історії української журналістики і дає змогу краще зрозуміти виклики того часу. Перспективи подальшого дослідження цієї теми дають змогу спростувати міфи щодо зародження радіо й телебачення, відстежити тяглість та обумовленість етапів їхнього розвитку.

Ключові слова: журналістика, закарпатське радіо й телебачення, преса, медіаландшафт, історичний контекст.

Постановка проблеми. Дослідження закарпатської періодики зумовлено тим, що цей сегмент українського журналістикознавства традиційно слабо потрапляв у поле зору академічної спільноти через різні причини (ідеологічні, політичні, економічні тощо). Серед найбільш актуальних питань виокремимо такі: малодоступність документів (архівні матеріали частково збережені, записи програм колишньої державної телерадіокомпанії переважно втрачено через технічну недбалість та розсосередженість у приватних колекціях); недооцінено важливість регіонального рівня розвитку радіо й телебачення; у зв'язку з малодослідженістю теми створюються міфи, спотворюються історичні факти і тогочасна дійсність; ґрунтовно не вивчено взаємозв'язки та взаємовпливи у становленні медіа України.

Мета дослідження – схарактеризувати проблемно-тематичні особливості матеріалів періодики про розвиток електронних медіа Закарпаття через основні етапи їхнього

становлення; проаналізувати способи подання інформації, виявити ідеологічні нашарування в текстах, що допоможе об'єктивніше осмислити значущість публікацій, заповнити «білі плями» в історії радіо й телебачення.

Об'єкт дослідження – публікації в періодичних виданнях про електронні медіа Закарпаття («Свобода», «Нова свобода», «Українське слово», «Карпаторусській голось», «Недѣля», «Діло», «Закарпатська правда», «Новини Закарпаття», «Орбіта-логос», «РІО», «Ужгород», «Неділя», «Журналіст Закарпаття», «Срібна Земля-Фест» тощо). Загалом проаналізовано близько 300 матеріалів.

Аналіз останніх публікацій. Радіо й телебачення на Закарпатті розвивалися під впливом різних чинників – історичних, суспільно-політичних, культурних та в руслі загальноєвропейських тенденцій. Утім, ідеологічні догми радянського періоду, нівелювання медіапроцесів до 1945 р., часткова втрата архівних матеріалів, слабкий науковий інтерес за незалежної України призвели до того, що впродовж багатьох років електронні медіа Закарпаття залишаються малодослідженими.

З методологічної точки зору варто враховувати новітні підходи в аналізі проблем та специфіку підходів до комплексного дослідження функціонування медіа з урахуванням соціально-історичних обставин у наукових роботах закордонних дослідників. Враховуємо досвід Саймона Дж. Поттера (Simon J. Potter, 2020) про розвиток міжнародного радіо у 1920–1930-х рр. та способи поширення через нього пропаганди; С. Велла (Vella, 2009) про газети як історичні першоджерела; Н. Мурантоніо (Maurantonio, 2014) про специфіку роботи медіаісториків з оцифрованою періодикою.

Серед сучасних українських науковців до медіапроблематики, зокрема й крайової періодики в контексті формування національної ідентичності, зверталися Ю. Бідзіля (Бідзіля, 2016), В. Габор (Габор, 2003), Ю. Колісник (Колісник, 2001), І. Мащенко (Мащенко, 2005), Т. Росул (Росул, 2019), Н. Толочко (Толочко, 2020) та ін. Вплив відомих особистостей на медійні процеси аналізували М. Вегеш і В. Тарасюк

(Вегеш та ін., 2009), проблеми поширення сепаратизму через медіа – Л. Белей (Белей, 2017). У контексті проблеми важливі праці М. Романюка (Романюк, 2019), В. Клювака (Клювак, 2011) та ін.

Методи дослідження. Описовий метод використано для характеристики публікацій про аудіовізуальні медіа Закарпаття, фіксації рис на рівні змісту і форми; історичний та аналітичний методи – для вивчення матеріалів про розвиток радіо й телебачення в різних хронологічних межах. Метод компаративістики задіяно при порівнянні окремих явищ, поданих у публікаціях різного часу. Завдяки методу узагальнення схарактеризовано специфіку репрезентації закарпатських електронних медіа на сторінках місцевої преси.

Виклад основного матеріалу. Закарпатські друковані й аудіовізуальні медіа розвивалися за складних суспільно-політичних обставин, залежно від інформаційної політики тих країн чи державних утворень, до яких входив регіон (Австро-Угорщина, Чехословацька Республіка, Карпатська Україна, Угорщина, Закарпатська Україна, УРСР, Україна). Медіадискурс не може не враховувати як історичних, суспільно-політичних обставин, так і особливостей міжкультурної комунікації та геополітичного розташування.

Поступ у розвитку електронних ЗМІ став можливим після появи необхідного технічного оснащення. Спроби запуску радіо на Закарпатті (Підкарпатська Русь) були зроблені за часів входження до складу Чехословаччини. Ця частина ЧСР мала слабкі можливості для радіотрансляцій, була одним із «найбільш відсталих на початку ХХ століття регіонів Європи» (Віднянський, 2007). Для поліпшення інформування місцевого населення при Народногосподарській раді працював відділ пропаганди, надавалася державна підтримка друкованим медіа: «У краї виходило 75 газет (4 щоденні, 27 тижневих), 42 видання типу журналів, близько десятка календарів і альманахів» (Бідзіля, 2016, с. 132).

Утім, Закарпаття відставало за рівнем радіофікації від інших регіонів Чехословаччини, де з 20-х рр. ХХ ст. вже працювали дротові ЗМІ. У Празі, Братиславі, Брно, а та-

кож Кошицях діяли станції висилання інформації різної потужності (від 0,5 кВт до 10 кВт). З'явився радіоподаток 10 корун за 1 приймач (Бідзія та ін., 2019, с. 186–187). Ситуація у сусідній Галичині була дещо кращою, перші згадки про радіомовлення у Львові – з 1927 р. Львівська радіостанція входила в об'єднану систему «Польського радіо», з квітня 1930 р. мовлення стало періодичним (Клювак, 2011).

Публікації щодо необхідності радіостанції на території Підкарпатської Русі спостерігаємо у пресі з початку 1930-х рр. Потреба була спричинена не лише інформаційним запитом аудиторії, а й розширенням творчого процесу в цій частині Чехословацької Республіки. В архівах періодики знаходимо опис першої нерегулярної радіотрансляції з Підкарпатської Русі 8 січня 1933 р., яка тривала з 18.30 до 19.30 в ефірі Кошицької радіостанції. Програма була обширна, про її цілі інформував доктор Е. Недзельський, після чого були доповідь шкільного інспектора Йосифа Пешини на тему «Школа на Підкарпатській Русі до перевероту й сьогодні», виступ професора В. Бірчака «Про сучасну літературу Підкарпатської Русі», земського інспектора Яна Вондрачека «Карпаторуські народні балади», пісні у виконанні Франтішека Шенделяржа й Анди Остапчук-Науменко, поема В. Гренджі-Донського «Полонинський пастух», пісні у виконанні спільноти чехословацьких вчителів під керівництвом Л. Кайгла (Карпаторуській голось. 1933. № 7 (181). 11 січ.). Друга радіопередача, про яку також інформували у пресі, відбулася 19 лютого 1933 р. Слухачі чули виступ хору учениць греко-католицької учительської семінарії, хорове декламування в перекладі «карпаторуських» балад, виступ ромської школи, співи семінаристів та солісток співочого об'єднання греко-католицької семінарії в Ужгороді, розлогу інформацію про звичаї Підкарпатської Русі тощо (Карпаторуській голось. 1933. № 38(212). 19 лют.).

У 1930-х рр. радіостанція в Кошицях виділяла закарпатцям лише пів години на тиждень, а прохання про відкриття власної ігнорувалися. В газеті «Карпаторуській голось» знаходимо передрук з угорськокомовного видання «Уй Кезлень»,

яке закликало парламентарів вимагати власну радіостанцію для Ужгорода (1933. № 92 (266). 28 квіт.). Парадокс полягав у тому, що ініціатори виступали за організацію передач лише російською, угорською та єврейською мовами, вдаючи, що не українці є основним народом Підкарпатської Русі.

До кінця 1934 р. радіотрансляції з Ужгорода і на території Закарпаття з інших міст республіки були нерегулярними, мали переважно культурницьке та спортивне спрямування. Деякі програми викликали інтерес аудиторії, як-от про успішну трансляцію чехословацьким радіожурналом змагання футбольної команди СК Русь і празького ДФЦ (1933. 30(17) верес.). 1 грудня 1934 р. в Кошицях розпочала роботу редакція під офіційною назвою «Передача для Підкарпатської Русі», що входила до Кошицької радіостудії. Двічі на день подавали п'ятихвилинні випуски новин. Вечірня програма для русинів-українців була обширною, розпочиналася о 17-й, або 18-й годині і продовжувалася 30–50 чи більше хвилин (Богдан, 1999, с. 2). Газета «Діло» у 1935 і 1936 рр. повідомляла, що такі передачі з Кошиць на хвилі 259.1 виходили в середу, четвер, суботу, неділю вранці близько 11.00 чи ввечері близько 17.00–18.00. В ефірі транслювали новини, прогноз погоди, культурні огляди, розмови на різні теми у форматі лекцій і бесід, концерти, радіоп'єси, богослужіння, колядки, розповідали про звичаї, господарські питання, зокрема лікування домашніх тварин тощо. Згадки про щоденні радіопересилання для української меншини з радіостанції Праги і Банської Бистриці знаходимо також у працях українських дослідників (Мащенко, 2005, с. 92). Після відкриття редакції в Кошицях на сторінках газет продовжують публікувати матеріали щодо спорудження радіовисильні на території Підкарпатської Русі та започаткування додаткових програм, які так і не мали бажаного результату (Русській вестник. 1936. № 13. 20 берез.; Недѣля. 1936. Ч. 20. 24 трав.).

Привертає увагу і публікація в газеті «Недѣля» за 1937 р. про радіорепортаж із єпископської палати, присвячений місцевій бібліотеці, який, на думку авторів матеріалу, був

підтвердженням того, що підкарпаторуська секція при радіостанції в Кошицях може готувати радіопередачі, культурний рівень яких нічим не гірший за європейський (№ 50. 12 груд.).

З початку 1930-х рр. на сторінках закарпатських друкованих видань зафіксовано дискусії про мову радіопрограми для жителів Підкарпатської Русі: в «Українському слові» відомий письменник, журналіст, громадський діяч В. Гренджа-Донський опублікував матеріал «Кошицький радіожурнал не знає Підкарпатської Русі» (1933. Ч. 6. 1 трав.). Медійник критикував мовну політику уряду, бо для 4 тисяч радіопередплатників у Підкарпатській Русі радіо транслювалося різними мовами, крім української: «Ми теж продукуємо й маємо свою культуру, своїх письменників і свою літературу, маємо знаменитих співаків, маємо наш славний хор, що й за границею мав дуже красні успіхи. Наші чудові народні пісні принесли б велику славу й кошицькій радіостанції». Автор порушує проблему толерування москвофільству: «Для пару соток москалів, що вживають гостинності на Підкарпатській Русі, давали 2–3 години тижнево» (1933. Ч. 6. 1 трав.). За переписом, у 1930-х рр. населення краю нараховувало 725 957 осіб, серед яких росіяни, що втекли від жовтневої революції в росії, складали мізерну частку (Вегеш, 2010, с. 67).

На Закарпатті в той час спостерігалось протистояння народовців, русофілів, українських проугорських рухів. «Українське слово» критично відгукувалося про нового російськомовного ведучого в редакції передач, що транслювалися на Закарпаття. 29 культурних інституцій підписали резолюцію проти того, що «кацапня загніздилася в “розгласе пре Подк. Рус.”». У невеликій замітці сміливо резюмували: «Нам дійсно приходить думати, що радіожурнал в Кошицях поставлений лиш для того, щоб нищити нашу прекрасну мову, щоб виголошували свої реферати московські емігранти, всілякі вергуни та гайдукевичі, провокуючи наше населення» (1935. Ч. 5. 16 трав.). В одному з наступних номерів журналісти продовжували називати редакцію пере-

дач для Підкарпатської Русі «русотяпською філією», просили розширити програму хоч на дві години і не насміхатися в ефірі з української мови (1935. № 34 (127). 3 жовт.). Тільки в 1938 р. посаду редактора полишив російськомовний В. Чепинець, але почався розпад республіки, тому кошицьку редакцію закрили (Богдан, 1999).

Безрезультатні дискусії про створення власної радіовисильні, сповільнена реакція на клопотання щодо зміни мови трансляцій та інші проблеми з організацією історично першого радіомовлення для Підкарпатської Русі є свідченням того, що «реальний автономний статус краю, передбачений договорами, так і не був забезпечений чехословацьким урядом» (Бідзіля, 2016, с. 81).

У контексті компаративістики зауважимо, що розвиток медіа на Закарпатті та в Галичині були схожими. Про це йдеться в газеті «Діло»: в 1932–1939 рр. поступово збільшується частка україномовного контенту в ефірі «Польського радіо» завдяки організованим діям української спільноти краю (Романюк, 2019, с. 50).

Наступний етап дискусій у пресі щодо радіо спостерегаємо в періодиці 1938–1939 рр., коли змінюється становище Підкарпатської Русі – парламент Чехословаччини ухвалює конституційний закон про автономію Карпатської України. Почали стрімко розвиватися друковані медіа (виходило вісім часописів) і врешті було налагоджено власне україномовне радіомовлення. Радіостудія спочатку розташовувалася в одній із кімнат Народного дому в Ужгороді, а в канцелярії знаходився радіоприймач, щоб ловити вісті ворожої пропаганди (Твори В. Гренджі-Донського, 1987, т. 8, с. 52). Після переїзду уряду Карпатської України до Хуста у 1939 р. радіостанція запрацювала тут, що підтверджується і в наукових дослідженнях (Машенко, 2005, с. 92). В. Гренджа-Донський критикував спорудження станції, зазначав, що вивчення території займалися чеські інженери, які констатували, що околиця непридатна і що нема відповідної будови, отже, відтягали, як тільки могли. Врешті «збудували на 211 метрах якість лабудало, яке не було добре чути в усіх

околицях Хуста». З весни чехи обіцяли звести серйознішу будівлю (Твори В. Гренджі-Донського, 1994, т. 12, с. 176).

Радіо було важливим медіа в Карпатській Україні, адже іноземні радіостанції розгорнули інформаційну кампанію проти молоді держави. Новини Карпатської України передавали в ефірі чехи, угорці, однак це були дуже скупи відомості, нерідко перекручені (Твори В. Гренджі-Донського, 1987, т. 8, с. 73, 103). Тож не дивно, що у виданні «Нова свобода» за 1938 р. різко засуджували будь-які прояви пропаганди: «Закликаємо всіх людей доброї волі не вірити наскрізь брехливим і ганебним наклепам мадярської пропаганди, мадярським органам преси та мадярському радіовисиланню, котрі обманом і містифікацією намагаються вплинути на міжнародню опінію, щоби тим способом оправдати свої захватницькі наміри. Всі органи преси, які стоять на об'єктивнім становищі у відношенні до Карпатської України та до її народу, просимо передрукувати це наше проголошення і надалі користуватися об'єктивними джерелами в черпанню інформацій про життя і працю нашого народу та нашої держави» (22 листоп.).

Урядовці Карпатської України через радіо поширювали актуальні матеріали з метою інформування, виховання молоді, утвердження патріотичних ідей. Деякі радіопередачі, які транслювали таємно на тодішній території Закарпаття з-за кордону, вибивали ґрунт з-під ніг русофілів і пропагували Карпатську Україну, її автономію (Діло. 1938. № 224. 9 жовт.). Вже за рік медійники цитували «Русській голос», де йшлося, що «карпаторусській» народ потрібно було лікувати від «української небезпеки», яку в той час поширювали «тайні вороги», на думку авторів статті, – агенти УНО, у вигляді ідей про автономію Карпатської України (Діло. 1939. № 125. 6 черв.). У наступному номері цього ж видання переказували статтю з польської преси про те, що Німеччина планувала виділити для диспозиції руху в Карпатській Україні «одну з чеських радіостанцій, яка надаватиме правильно українські авдиції». Кошти на покриття витрат також брав на себе Берлін (Діло. 1939. № 126. 13 черв.).

Суспільно-політична й медійна ситуація на території Закарпаття суттєво змінилася після вторгнення угорських військ у 1939 р., захоплення всього краю. З того часу, зокрема в умовах Другої світової війни, основними каналами поширення інформації були преса й радіо. Новий політичний режим використовував пропагандистські методи впливу і вводив нові закони. У квітні 1944 р. в газеті «Недѣля» опублікували замітку про нове розпорядження угорського уряду, яким забороняли слухати закордонне радіо, крім радіостанцій Німеччини, окупованих нею територій і радіостанцій країн-союзників Німеччини. Порушників позбавляли волі до шести місяців, відбирали радіоапарат (1944. № 15. 9 квіт.). Загалом, період 1939–1944 рр. потребує ґрунтовного дослідження та переосмислення через те, що глибоко вкорінилася радянська міфологема про нацистське спрямування тогочасних медіа на Закарпатті. До того ж частина з них була угорськомовною, інша вилучена та знищена спеціальною радянською комісією. «Подкарпаторуськое общество наук» (ПОН), яке уклало бібліографічний покажчик періодичних видань (1944), теж і дотепер малодосліджено через радянське ідеологічне таврування. Медіа в цьому історичному проміжку є своєрідною «білою плямою» в українському журналістикознавстві.

Після приєднання Закарпатської України до УРСР почалася масштабна розбудова радіомережі. Оскільки архівних матеріалів із того часу збереглося небагато, друковані медіа допомагають реконструювати першу радіопередачу, транльовану в листопаді 1945 р. на всю республіку. Її присвятили підготовці Закарпатської України до виборів у Верховну Раду СРСР, учасниками стали голова Народної ради І. Туряниця, художник Ф. Манайло, поет А. Патрус-Карпатський, робітники А. Кирлик і С. Грицак (Закарпатська правда. 1945. 1 груд.). Стилїстика замітки засвідчує характерне для того часу ідеологічне забарвлення передачі.

Звичною практикою стало заперечення в медіапросторі краю всього, що було до 1945 р. До прикладу, в «Закарпатській Україні» 1946 р. опублікували замітку про те, як швидко

радянська влада розбудовує мережу, організувала в області 14 радіовузлів, 500 радіоточок по області та багато іншого. Протиставлявся період господарювання в області «угорських окупантів», при яких не було дротової радіофікації, доступної громадськості, що насправді не відповідало дійсності.

Чимало публікацій у місцевій пресі стосувалися розбудови радіної, а згодом і телевізійної мережі. Як можемо зрозуміти з архівних документів та періодики, спогадів очевидців, це був виснажливий процес, що супроводжувався технічними, організаційними труднощами, непрофесіоналізмом працівників, навіть релігійними вподобаннями (Росул, 2019). Так, у газетах досить часто звітували про радіофікацію сіл, створення радіовузлів і сітки радіоприймальних устаткувань (Закарпатська правда. 1950. 26 верес.; 1951. 31 трав.; 1958. 2 квіт.). Найвагоміших результатів розбудова мережі на Закарпатті досягла під час реалізації генерального плану радіофікації в 1950–1955 рр., а в 1957 р. «Закарпатська правда» звітувала про радійне забезпечення населених пунктів у різних районах. Однак із пізніших публікацій та матеріалів державного архіву стає зрозуміло, що гірські села все ще не були радіофіковані. Цю проблему висвітлювали в згаданому виданні в 1955 р., наголошуючи, що місцевий відділ зв'язку сподівався завершити розбудову мережі в районі за участі колгоспників до 1959 р.

В окремих матеріалах привертає увагу надмірна деталізація типового радійного дня. Наприклад, у публікації про колгоспний радіовуззол села Великі Лучки автор зазначає: «Радіопередачі ми починаємо о 7 годині ранку. Першою включаємо радіостанцію Москви. Колгоспники слухають огляд газети “Правда”. Через двадцять хвилин починається місцева радіопередача [...] Увечері колгоспники знову біля репродукторів. Кінчився напружений трудовий день, можна відпочити, послухати лекції, пісню, музику» (1955. 22 трав.). Натомість цікавішим і важливим для реконструкції роботи радійників є репортаж А. Копинця про роботу обласного радіо в 1958 р. Автор описує процес створення передач, акцентує відповідальність працівників та нещодавнє онов-

лення техніки. Цікавою з огляду етнічної проблематики видається кінцівка: «Українцям і угорцям, що населяють Закарпаття, приємно і радісно слухати щодня рідними мовами вже звичні, але значимі слова “Говорить Ужгород!”» (1955. 22 трав.). Спостерігається політика партії щодо визнання двох найбільших національних груп у регіоні, для яких і створювали контент. Натомість чисельна та автохтонна для краю румунська спільнота, а також словацька, чеська, німецька не визнавалися, їхні інформаційні потреби не були забезпечені. Право на власні програми вони отримали тільки після здобуття Україною незалежності.

Звичними для радянської доби були «фахові» відгуки, рецензії, які публікували в пресі. Більшість таких текстів мають ідеологічне забарвлення, що спостерігається на рівні стилістики та манери викладу. Так, в «Закарпатській правді» оцінювали маловідомий нині формат радіоальманаху «Нове Закарпаття» і, згадуючи місцевих письменників, музикантів, збирачів фольклору – учасників програм, додавали відповідний контекст про значення для розбудови комунізму: «Нарешті, радіоальманах повинен ширше і яскравіше пропагувати радянські книги, твори закарпатських письменників, частіше подавати бібліографічні й критичні матеріали» (1951. 24 черв.).

Процес становлення телебачення теж відображено у місцевій пресі. У «Закарпатській правді» представлено кореспонденцію про початок регулярних телевізійних трансляцій – першу передачу Закарпатського обласного телебачення, що транслювалася 14 лютого 1968 р. безпосередньо зі студії в Ужгороді (1968. № 41 (7522). 18 лют.). Псевдопіднесеним стилем повідомляли про зміст та учасників програми. Розбудова радіо- й телемовлення припала на часи, коли Закарпатський обласний комітет очолював Опанас Приходько. У статусі керівника він і сам готував інформаційно-аналітичні матеріали, як до Дня радіо для газети, а до того працював кореспондентом на радіо, тож не дивно, що в пресі виявляємо чимало згадок про нього (Закарпатська правда. 1959. 7 трав.; Срібна Земля-Фест. 1996.

21–27 листоп.; Срібна Земля-Фест. 1998. № 11 (98). 19–25 берез.; РІО-інформ. 1998. №19 (160). 10 берез.; Новини Закарпаття. 2010. №118–119. 23 жовт.). Не вдаючися в подробиці будівництва телерадіоцентру в Ужгороді, зауважимо лише, що процес зведення був непростим: не вистачало обладнання, фахівців, коштів, були проблеми з проектом тощо.

Радянська періодика часів «застою» характеризується однотипністю газетних матеріалів про радіо й телебачення, однак на шпальтах видань подеколи з'являлися художні жанри, як нарис про роботу радійників у «Закарпатській правді». З нього довідуємося, що популярними серед слухачів була сатирична програма з критикою «порушників» «Радіовертоліт», молодіжна програма «Пролісок» (1965. № 106. 7 трав.). Відгуки слухачів у той час були індикатором популярності. Так, уже в 1958 р. обласний комітет з радіомовлення отримав близько 6 тисяч листів із відгукami, пропозиціями слухачів (Закарпатська правда. 1959. 7 трав.). Важливою для розуміння труднощів розбудови мережі є публікація інженера інспекції електрозв'язку облуправління зв'язку Б. Вайсберга. Звітуючи про введення в експлуатацію Ужгородської та інших ретрансляційних станцій, він зазначав, що в гористій місцевості дуже складно забезпечити впевнений телесигнал. Тому пропонував спорудити близько 15 ретрансляторів з мікропотужністю, але визнавав: і це не вирішувало проблему повністю. На той час було неможливим забезпечити прийом сигналу в таких гірських населених пунктах, як Ясіня, Усть-Чорна, Синевир та ін. Поліпшити ситуацію могли телеретранслятори на горах Говерла, Діл із проведеними від них радіорелейними лініями (Закарпатська правда. 1968. № 39. 16 лют.). В іншій публікації (Закарпатська правда. 1968. № 82. 7 квіт.) автор порушував проблему радіоаматорів та «радіохуліганів», які підпільно слухали західні радіостанції.

Буремні роки гласності та перебудови характеризуються тим, що тогочасна періодика значно рідше публікує матеріали про діяльність місцевих електронних медіа. Утім, публічно звітується про виконання наказів відділу пропаганди та агітації щодо поширення відповідних матеріалів.

У той час значно розширюється телевізійна програма, чому сприяло введення кольорового телебачення та збільшення кількості аудиторії, відтак у «Закарпатській правді» анонси телепередач на тиждень займали майже пів сторінки.

Уже з 1990-х рр. спостерігаємо дещо інші підходи до висвітлення радійного і телевізійного поступу, коли в друкованих медіа почастишали інтерв'ю з журналістами, трапляються дискусійні виступи про труднощі, які переживала обласна телерадіостудія. З іншого боку, вистачало і «джинси», вихваляння керівництва. Публікації про відзначення 25-ї, 30-ї річниці телебачення в 1993 р., 1997 р., 1998 р. (Закарпатська правда. 1993. № 44. 8 трав.; Срібна Земля-Фест. 1997. № 44. 6–12 листоп.; Срібна Земля-Фест. 1998. № 11. 19–25 берез.) видаються дискусійними, бо нерегулярне мовлення велося з початку листопада 1967 р., а телевізійно-хронікальна група в Ужгороді створена в березні 1965 р. Утім, із таких матеріалів дізнаємося важливі деталі про структуру компанії, тривалість мовлення, а також читаємо спогади перших працівників. У 1998 р. «Новини Закарпаття» інформували, що програми ЗОДТРК дивилися 25 % населення Ужгорода і 75 % – області. Структура розширювалася, змінювалися назви редакцій і контент, але час ефірних трансляцій був невдалим: з 16.00 до 19.00 у будні та з 14.00 до 15.00 у вихідні (№ 45 (1450). 24 берез.).

У 1996 р. привертають увагу публікації за участі тодішнього генерального директора П. Петрика п. н. «Я заявив офіційний протест» (Срібна Земля-Фест. 1996. 21–27 листоп.) і «Орбіта-логос» – «Дещо з секретів закарпатської “Телерадіокухні”» (1996. 30 трав.). У цей період державна телерадіокомпанія була очевидним лідером у медіапросторі та одним із найбільших роботодавців: тут працювало близько 300 осіб, серед яких було 13 медійників, що започатковували мовлення в області. З'явилося більше ефірного часу на радіо, розпочата процедура отримання ліцензії на власний телеканал, посилилася співпраця із Всесвітньою службою Українського телебачення і радіо, завдяки чому програма закарпатців через супутник виходила на 67 країн

світу. Крім того, у цей час зросла кількість редакцій мовами національних спільнот: до угорської, румунської, німецької додали словацьку, виникли ідеї виготовляти програми для ромів і євреїв краю (Толочко, 2020).

Важливими для розуміння труднощів розвитку обласного телебачення в 1990-х рр. є критичні матеріали про недофінансування медійників, «джинсу» на державному телеканалі (Срібна Земля. 1996. №9 (170). 16 берез.; 1999. № 12. 3 квіт.). Неготовність до виживання у ринкових умовах спричинила ситуацію залежності телерадіокомпанії від влади на Закарпатті – тодішній голова ОДА зробив офіційну заяву у пресі про підтримку ОДТРК (Новини Закарпаття. 1995. № 154–155 (980–981). 14 жовт.). Одним із наслідків став конфлікт з працівниками угорської редакції, оскільки керівництво обласного телебачення вирішило скоротити кількість ефірного часу для угорськомовних передач. Однак журналісти надали проблемі гласності: головний редактор угорської редакції опублікував статтю про «заборону» передач угорською мовою, у якій пропонував скоротити українське мовлення, мовляв, українці можуть дивитися всеукраїнські канали. На що генеральний директор ЗОДТРК публічно відповів, що закарпатські угорці так само можуть дивитися програми, доступні з Угорщини (Срібна Земля-Фест. 1996. № 31. 21–27 листоп.). Поглиблення конфлікту, винесення його на загал негативно позначилося на діяльності обласної телерадіокомпанії і підігріло етнонаціональні проблеми регіону та дало поштовх до дискусій про угорсько-українські стосунки на Закарпатті, які зараз пожинає Україна загалом.

У період Помаранчевої революції в обласній телерадіокомпанії назрівало невдоволення гендиректором П. Петриком, під керівництвом якого місцева ТРК залишалася осторонь тогочасних подій. Очільник намагався виконувати вказівки влади, посилюючи дисципліну заборонами, попередженнями, звільненнями, тому журналісти почали виносити проблеми на загал, тривали судові тяганини зі звільненими раніше працівниками. «Ситуація всередині ЗОДТРК в цей

час нагадувала війну», – писав Б. Барбіл у газеті «РІО» (1998. № 19 (160). 10 берез.). 1 грудня 2004 р. працівники ЗОДТРК висловили недовіру гендиректору П. Петрику, що висвітлювалося і в медіа.

Післяреволюційні зміни в Закарпатській ОДТРК припадають на часи керівництва Є. Шишкова. Найважливішими досягненнями гендиректора і підлеглих були створення телеканалу «Тиса-1», радіостанції «Тиса-FM» у 2005 р. та початок трансляції програм через супутник у 2006 р. На той час це був інноваційний крок: розроблено програму розбудови обласної телемережі вартістю понад 4,870 тис. грн, яку підтримала обласна рада, і до кінця 2005 р. отримано ліцензію на супутникове мовлення, про що інформувала газета «Новини Закарпаття» (2005. № 118 (2878). 9 серп.) та докладно розповідав в інтерв'ю гендиректор (Ужгород. 2005. № 37. 10 верес.). У структурі ЗОДТРК з'явилися програми ромською, російською, «русинською», загалом мовлення велося сімома мовами національних спільнот: українською – орієнтовно 80%, іншими мовами – близько 20% (Журналіст Закарпаття. 2012. № 10).

Завдяки поодиноким матеріалам на сторінках друкованих видань дізнаємося про розвиток перших комерційних телеканалів на Закарпатті, що проіснували недовго («Спектр», «Альянс-ТВ» і «Край-ТБ»). В інтерв'ю з директорами, власниками, ініціаторами цих мовників представлено їхнє бачення регіонального медіабізнесу (Срібна Земля-Фест. 1997. № 5. 6–12 лют.; Орбіта-логос. 1999. 25 листоп.; Срібна Земля-Фест. 2000. № 10. 10–15 берез.; Ужгород. 2001. № 2 (102). 20 січ.). Окрім згаданих, з 1991 р. й донині на телеринку Закарпаття були представлені такі комерційні канали, як «Телерадіокомпанія Даніо» – згодом «21 Ужгород» (від 2018 р. й угорська частина «TV21 Унгвар»), «М-Студіо», «РТК “Хуст”», «Перший кабельний», «Uzhinform», «Sirius», комунальний, частково приватний «Виноградів ТВ». Інтерв'ю з журналістами, проблемні аспекти роботи мовників також висвітлювали у пресі, однак кількість таких матеріалів поступово зменшується: про радіо й телебачення зазвичай

згадують з нагоди професійних свят чи в контексті змін, політичних скандалів (наприклад: Новини Закарпаття. 2002. № 167–168. 16 листоп.; Ужгород. 2002. № 46. 16 листоп.; Срібна Земля-Фест. 2002. № 7. 14–20 лют.; Срібна Земля. 2002. № 43. 12 жовт.; Україна молода. 2004. 24 берез.; Новини Закарпаття. 2004. № 39. 16 берез.; 16 листоп.; Ужгород, 2005. № 23. 4 черв.; Неділя. 2006. № 22. 3–9 черв.; Неділя. 2010. № 22. 5–11 черв.; Закарпатська правда. 2011. № 45. 12 листоп.; Журналіст Закарпаття. 2012. № 3 (берез.); Закарпатська правда. 2015. № 22. 13 черв. та ін.). У 2024 р. на Закарпатті функціонують тільки три канали: «Суспільне Ужгород», «21 Ужгород / TV21Унгвар», «М-Студіо». Причини занепаду приватних регіональних мовників, що виникли у 1990–2000-х рр., відлунюють в інфопросторі України і нині: фінансові й кадрові труднощі, відсутність оригінального авторського контенту, політичне лобювання, юридичні помилки в організації мовлення, нівелювання ролі та відсутність підтримки регіональних телеканалів тощо.

На початку 2000-х рр. друковані видання переміщуються в цифровий формат. На нашу думку, інтерес до електронних медіа в друкованих виданнях змінився через лавиноподібну кількість інформації, а на політичному, законодавчому, бізнесовому, медійному рівні створилися умови для послаблення конкуренції, культивується поверхове, неаналітичне мислення в медіаспоживачів, популяризуються розважальні формати, бракує аналітичних програм, що спричинює втечу аудиторії від серйозних проблем. Замість професійного аналізу і дискусій на газетних шпальтах комунікація перемістилася у широке інформаційне поле, зокрема непрофесійне середовище (коментування на сайтах, у соцмережах, блогах тощо). З іншого боку, збільшилася кількість якісних спеціалізованих медійних видань, які, утім, маловідомі широкій читацькій аудиторії. Натомість користуються попитом серед професійних журналістів, медіааналітиків, медіаекспертів, науковців тощо. Водночас це не означає, що праця газетярів стане непотрібною, адже, як бачимо, друковані видання поруч з архівними документами дають

досліднику змогу детально реконструювати події минулого. Як свідчить історія вивчення питання, праця медійників про їхніх колег має бути відповідальною та якісною.

Висновки. Аналіз матеріалів про електронні медіа Закарпаття на сторінках місцевої преси дозволяє зробити такі висновки: 1) періодичні видання зберегли цінні матеріали з історії крайових радіо й телебачення, які допомагають відтворити важливі факти з минулого, заповнити наукові прогалини, спричинені ідеологічними спотвореннями; 2) через втрату частини електронного контенту колишньої обласної телерадіокомпанії та відсутність паперового архіву з 1980-х рр. газети і журнали слугують одним із важливих джерел для дослідження цих видів медіа; 3) завдяки публікаціям у періодичних виданнях можемо глибше зрозуміти актуальні теми, дискусії та проблеми кожного історичного відрізка; 4) преса тим чи іншим способом відображає ідеологічну заангажованість, пропагандистський зміст електронних медіа певного періоду; 5) у процесі аналізу медіатекстів виявлено фактологічну інформацію, яка доповнює окремі теми з історії української журналістики та сприяє глибшому розумінню історико-політичного, суспільно-культурного тла. Дослідження специфіки розвитку закарпатських електронних медіа показує, що преса не лише висвітлила основні етапи становлення електронних ЗМІ на Закарпатті та демонструвала тісний взаємозв'язок, а й підтверджує, що й за нинішнього домінування комунікації онлайн-медіа, соцмереж, месенджерів зберігається тісний взаємозв'язок між періодикою, радіо й телебаченням.

Література

- Белей, Л. (2017). *«Русинський» сепаратизм: націотворення in vitro*. Київ: Темпора.
- Бідзіля, Ю. М. (2016). *Періодика транскордоння в контексті міжнаціональної комунікації*: монографія. Ужгород: Аутдор-Шарк.
- Бідзіля, Ю., Соломін, Є., Толочко, Н., Шаповалова, Г., Шебештян, Я. (2019). *Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності*: монографія. Ужгород: Гражда.

Богдан, П. (уклад.). (1999). *65-річне радіо / 65-rosny rozhlas*. Словацьке радіо.

Вегеш, М., Фединець, Ч. (ред.). (2010). *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура*. Ужгород: Видавництво «Ліра».

Віднянський, С. (2007). Проблема самовизначення і розв'язання питань про державну приналежність Закарпаття після Першої світової війни. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*, 104–115. Київ.

Габор, В. (2003). *Українські часописи Ужгорода (1867–1944 рр.)*. НАН України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Науково-дослідний центр періодики.

Клювак, В. (2011). З історії Львівського обласного радіо та радіо-журналістики у 20-х – 70-х роках ХХ століття (за матеріалами Державного архіву Львівської області). *Теле- та радіожурналістика*, 10, 273–292. Львів.

Колісник, Ю. В. (2001). *Преса національних меншин України як засіб їх самоствердження в умовах становлення української державності (1992–1999)*: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ.

Лев, В. (літ. редакція). (1992). *Твори Василя Гренджі-Донського*. Т. XII. Видання Карпатського Союзу, Інк. Відділ у Вашингтоні, Д. К.

Лев, В. (літ. редакція). *Твори Василя Гренджі-Донського*. Т. 8. Щастя і горе Карпатської України. Щоденник. Видання Карпатського Союзу, Інк. Відділ у Вашингтоні, Д. К.

Машенко, І. Г. (2005). *Хроніка українського радіо і телебачення в контексті світового аудіовізуального процесу*. Київ: Україна.

Романюк, М. (2019). Формування українського контенту на «Польському радіо» у 1930-х рр. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 9(27), 34–50. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9\(27\)-3](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9(27)-3)

Росул, Т. І. (2019). Радіомовлення в інформаційному просторі Закарпаття 1945–1991 років. *Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія»*, 1 (40), 88–96. Ужгород.

Тарасюк, В. (2009). Августин Волошин – журналіст і публіцист. У кн. М. Вегеша, М. Кляп та ін. *Августин Волошин: життя і помисли президента Карпатської України*. 2-ге вид., доповн. Ужгород: Карпати.

Толочко, Н. В. (2020). *Становлення і розвиток телебачення на Закарпатті в історичному, політичному, культурному контекстах*: автореф. дис... канд. наук з соц. ком. Дніпро.

Maurantonio, N. (2014). Archiving the Visual: The promises and pitfalls of digital newspapers. *Media History*, 20(1), 88–102. DOI: <https://doi.org/10.1080/13688804.2013.870749>.

Simon J. Potter (2020). *Wireless Internationalism and Distant Listening: Britain, Propaganda, and the Invention of Global Radio, 1920–1939*. Oxford, 2020; online ed, Oxford Academic, 23 July 2020.

Vella, S. (2009). Newspapers. In book Dobson, M., & Ziemann, B. *Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts from Nineteenth and Twentieth Century History* (2nd ed.). Chapter 11. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429401916>.

References

Belei, L. (2017). «Rusynskyi» separatyzm: natsiotvorennia in vitro [«Rusyn» separatism: nation building in vitro]. Kyiv: Tempora [in Ukrainian].

Bidzilia, Yu. M. (2016). *Periodyka transkordonna v konteksti mizhnatsionalnoi komunikatsii* [Cross-border periodicals in the context of international communication]: monohrafiia. Uzhhorod: Atdor-Shark [in Ukrainian].

Bidzilia, Yu., Solomin, Ye., Tolochko, N., Shapovalova, H., Shebeshtian, Ya. (2019). *Zakarpatski media kriz pryzmu etnotolerantnosti* [Transcarpathian media through the prism of ethnotolerance]: monohrafiia. Uzhhorod: Grazhda [in Ukrainian].

Bogdan, P. (uklad.). (1999). *65-richne radio* [65-year-old radio.]. 65-rochny rozhlas. Slovenske radio [in Ukrainian / Slovak].

Gabor, V. (2003). *Ukrainski chasopysy Uzhhoroda (1867–1944 rr.)* [Ukrainian periodicals of Uzhgorod (1867–1944)]. NAN Ukrainy, Lvivska naukova biblioteka im. V. Stefanyka, Naukovo-doslidnyi tsentr periodyky [in Ukrainian].

Kliuvak, V. (2011). Z istorii Lvivskoho oblasnoho radio ta radiozhurnalistyky u 20-kh – 70-kh rokakh XX stolittia (za materialamy Derzhavnogo arkhivu Lvivskoi oblasti) [From the history of Lviv regional radio and radio journalism in the 20s-70s of the 20th century (based on the materials of the State Archive of the Lviv region)]. *Tele- ta radiozhurnalistyka*, 10, 273–292. Lviv [in Ukrainian].

Kolisnyk, Yu. V. (2001). *Presa natsionalnykh menshyn Ukrainy yak zasib yikh samostverzhennia v umovakh stanovlennia ukrainskoi derzhavnosti (1992–1999)* [The press of national minorities of Ukraine as a means of their self-assertion in the conditions of the formation of

Ukrainian statehood (1992–1999)] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. Kyiv [in Ukrainian].

Lev, V. (lit. redaktsiia). (1992). *Tvory Vasyliia Grendzhi-Donskoho* [Works of Vasyl Granji-Donsky]. Tom XII. Vydannia Karpatskoho Soiuzu, Ink. Viddil u Vashynhtoni, D. K [in Ukrainian].

Lev, V. (lit. redaktsiia). *Tvory Vasyliia Grendzhi-Donskoho. Shchastia i hore Karpatskoi Ukrainy. Shchodennyk* [Works of Vasyl Granji-Donsky. Happiness and sorrow of Carpathian Ukraine. Diary]. T. 8. Vydannia Karpatskoho Soiuzu, Ink. Viddil u Vashynhtoni, D. K [in Ukrainian].

Mashchenko, I. H. (2005). *Khronika ukrainskoho radio i telebachennia v konteksti svitovoho audiovizualnogo protsesu* [Chronicle of Ukrainian radio and television in the context of the world audiovisual process]. Kyiv: Ukraina [in Ukrainian].

Maurantonio, N. (2014). Archiving the Visual: The promises and pitfalls of digital newspapers. *Media History*, 20(1), 88–102. DOI: <https://doi.org/10.1080/13688804.2013.870749> [in English].

Romaniuk, M. (2019). Formuvannia ukrainskoho kontentu na «Polskomu radio» u 1930-kh rr. [Formation of Ukrainian content on «Polish Radio» in the 1930s.]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 9(27), 34–50. Lviv [in Ukrainian]. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9\(27\)-3](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9(27)-3).

Rosul, T. I. (2019). Radiomovlennia v informatsiinomu prostori Zakarpattia 1945–1991 rokiv [Radio broadcasting in the information space of Transcarpathia 1945–1991]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu, seriia «Istoriia»*, 1(40), 88–96. Uzhhorod [in Ukrainian].

Simon J. Potter (2020). *Wireless Internationalism and Distant Listening: Britain, Propaganda, and the Invention of Global Radio, 1920–1939*. Oxford, 2020; online ed, Oxford Academic, 23 July 2020 [in English].

Tarasiuk, V. (2009). Avhustyn Voloshyn – zhurnalyst i publitsyst [Augustyn Voloshyn is a journalist and publicist]. U kn. M. Vehesha, M. Kliap ta in. *Avhustyn Voloshyn: zhyttia i pomysly prezydenta Karpatskoi Ukrainy*. 2-he vyd., dopov. Uzhhorod: Karpaty [in Ukrainian].

Tolochko, N. V. (2020). *Stanovlennia i rozvytok telebachennia na Zakarpatti v istorychnomu, politychnomu, kulturnomu kontekstakh* [Formation and development of television in Transcarpathia in historical, political, and cultural contexts] : avtoref. dys... kand. nauk z sots. kom. Dnipro [in Ukrainian].

Vehesh, M., Fedynets, Ch. (redaktry). (2010). *Zakarpattia 1919–2009 rokiv: istoriia, polityka, kultura* [Transcarpathia 1919–2009: history, politics, culture]. Uzhhorod: Vydavnytstvo «Lira» [in Ukrainian].

Vella, S. (2009). Newspapers. In book Dobson, M., & Ziemann, B. *Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts from Nineteenth and Twentieth Century History* (2nd ed.). Chapter 11. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429401916> [in English].

Vidnianskyi, S. (2007). *Problema samovyznachennia i rozviazannia pytan pro derzhavnu prynalezhnist Zakarpattia pislia Pershoi svitovoi viiny* [The problem of self-determination and the resolution of questions about the statehood of Transcarpathia after the First World War]. *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky*, 104–115. Kyiv [in Ukrainian].

Yuriy Bidzilya

Dr. habil. in Social Communications,
Dean of the Faculty of Philology
at the State Higher Education Institution «Uzhhorod National University»
(Uzhhorod, Ukraine)

Nataliia Tolochko

PhD of Sciences in Social Communications,
Associate Professor of the Department of Journalism
at the State Higher Education Institution «Uzhhorod National University»
(Uzhhorod, Ukraine)

SPECIFICS OF REFLECTING THE DEVELOPMENT OF TRANSCARPATHIAN ELECTRONIC MEDIA ON THE PAGES OF THE LOCAL PRESS

The research traced the relationship between printed and electronic media and analyzed publications about the audiovisual media of Transcarpathia in the periodicals «Ukrainske slovo», «Svoboda», «Nova Svoboda», «Dilo», «Karpatorussky Golos», «Nedilia», «Russky Vestnyk» from the funds of the Scientific Library of UzhNU, the Regional Scientific Universal Library named after F. Potushnyak from the period of the 30s–40s of the 20th century, as well as materials of the printed media of Zakarpattia «Zakarpatska Pravda», «Novyny Zakarpattia», «Orbita-logos», «RIO», «Uzhhorod», «Nedilia», «Journalist

Zakarpattia» from 1945 to the present. The paper's purpose is to reveal the topics and issues of periodicals about the development of electronic media in Transcarpathia, to analyze the ways of presenting information, and to note the ideological bias of certain media. The novelty of the study lies in the fact that, for the first time, through the materials of periodicals, the main stages of the organization of radio and television in Transcarpathia have been investigated. Individual materials of the publications contribute to a deeper understanding of the specifics of this media landscape through the socio-political and cultural context. It has been summarized that the press revealed the main stages of the formation of electronic media in Transcarpathia and pointed to their close interconnection; its pages preserved many valuable materials on the history of regional radio and television, revealed factual information that complements certain topics in the history of Ukrainian journalism and allows us to better understand the challenges of that time. The prospects for further research on this topic make it possible to refute myths about the origin of radio and television and to trace the continuity and conditionality of the stages of their development.

Keywords: journalism, Transcarpathian radio and television, press, communication, historical context.